

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ ШКОЛСКЕ 1991/92. ГОДИНЕ

Дана 1. октобра 1991. године у амфитеатру V Правног факултета у Београду, пред великим бројем студената отворена је нова школска година. Уводној речи проф. др Дејан Поповић, председник Савета Факултета, поздравио је студенте, указујући на чињеницу да нова генерација студената ступа на академско тло у време обележавања 150-годишњице Факултета. У одсуству декана, студентима се обратио проф. др Оливер Антић, продекан за наставу. Студентима су се обратили и Снежана Рајишић, студент продекан, Дејан Обрадовић, председник Савеза студената. Академски хор "Бранко Крсмановић" својим наступом закључио је први час у новој школској години.

Поздравна реч продекана Правног факултета у Београду проф. др Оливера Антића

Улазак нове генерације студената у храм науке увек је празник. Данас је он двострук. Имамо част и задовољство да примимо и поздравимо изврсну генерацију бруцоша и то управо у години у којој прослављамо 150 година рада Правног факултета у Београду, век и по успешне делатности на пољу науке и правног образовања будућих професора, судија, адвоката, тужилаца и других правних експерата.

Правни факултет у Београду је утиснуо у свој грб 1841. као годину свог настанка, јер је те године кнез Михаило одлучио да Лицеј пресели из Крагујевца у Београд. У ствари, Правни факултет отпочео је са радом три године раније у оквиру крагујевачког Лицеја.

Школска година је 9. септембра давне 1841. године на Правословном одељењу (које је имало три професора) отворена приступном беседом професора Јована Рајића; друга два професора били су Игњат Станимировић и Јован Стерија Поповић.

Данас Факултет има готово 100 професора и асистената, око 70 радника, богату библиотеку са 155.000 примерака књига, 100.000 примерака часописа. Имамо око 30.000 студената, на жалост, већина су они "вечити", док стварно студира њих око 4.300. Ове школске године уписано је 1160 студената, од којих је 500 редовних (бројке нису дефинитивне због наших избеглица).

Од оснивања до данас Факултет је дао готово 40.000 дипломираних правника, више од 800 магистара и преко 600 доктора правних наука.

Ви, дакле, драги бруцоши, улазите у један пажљиво неговани и развијани дом, дом науке и културе, дом богате традиције, који је од данас уједно и ваш дом.

У овим амфитеатрима и слушаоницама ви ћете изучавати, како се то најчешће и најкраће каже, *право*. Колико сте само пута чули и прочитали ту реч, колико сте пута чули речи: правда, правичност, савесност и поштење, обичај, морал, устав, закон, брак, својина, уговор, тестамент, легат, кривица, кривично дело и сличне. Овде ћете током осам семестара и у оквиру 31 предмета ући у тај сложени и богати свет који једноставно називамо правом. Рекох осам семестара, што би треба-

ло да значи четири године, али искуство показује да је то просек за натпросечне, "просечни просек" је, на жалост, око седам година. Разуме се да од овакве генерације као што је ваша, очекујемо "натпросечни просек".

Ући ћете, дакле, у један велики и богати свет права, али треба одмах рећи да студирање права није меморисање некаквих скупова норми, како то лаици често сматрају. Напротив! Ово школовање можда се може најсликовитије представити као учење неке велике и сложене игре. Да бисте постали играч, морате научити, пре свега, правила те игре, а да бисте постали добар играч морате се усавршавати - изучавањем допунске литературе, учествовањем у раду стручних група, израдом семинара, практичним вежбама, што ће вам, уз ваше природне способности, омогућити да касније постигнете високи углед у струци. Неки се задрже само на учењу правила игре, али и немали број је оних који већ од првих дана студија показују жељу да се издигну изнад просечног. Таква хтења свесрдно ће подржавати сваки професор и асистент.

Увек треба да имате на уму да је право једна од најсложенијих; ако не и најсложенија друштвена појава. Зато ћете у овој школи, да бисте могли разумети право, поред правних, изучавати и друге науке: учитељицу живота - историју, социологију, економију, међународне односе, политику, па и саму философију. Поред тога, сваки правни предмет ће садржати и историјски осврт, упоредноправни преглед, значајнија теоријска схватања и, коначно, позитивно право, дакле - сада важећа правна решења.

Неупућени сматрају да се на правним факултетима изучава само ово последње. То је, наравно, велика заблуда, јер они под правом подразумевају само оно што се види на његовој површини. Они, дакле, имају представу о праву као што би какав неуки горштак, који је први пут стао на обалу океана, имао представу о њему. Наравно, горштак би видео само површину океана. Ви сте се, пак, својим досадашњим радом изборили за право да се поринете у дубине океана који се назива *право*, да упознате његове различите, често фасцинантне животне форме, његове лепоте, богатства, али и његова искушења, опасности и ограничења. Учићете о институцијама које су настале пре више хиљада година и које се, у свом континуитету, развијају и примењују до данас. Упознаћете се са правилима која су стварале велике цивилизације, нпр., Вавилона, Јудеје, Египта, Грчке, Рима, Византије, али упознаћете и наше правно културно наслеђе. Нека нам у овом тренутку као пример за ово последње послужи вама већ познати *Душанов законик*. Вратимо се, дакле, више од 600 година уназад, у време које карактерише самовоља феудалаца и цркве у Европи. Управо у то време у Србији, Законик овлашћује и кметове да могу водити парнице не само против својих господара, већ и против цркве, против царице, па чак и против самога цара. У члану посвећеном судијама одређено је да "све судије суде по Законнику, право, како пише у Законнику, а да не суде по страху од царства ми", а у одредби о закону, знајући за многа искушења која собом носи власт, јер свака власт, у већој или мањој мери, у одређеним условима тежи да буде злоупотребљена, сам цар себе ограничава: "Још заповеда царство ми, ако напише писмо царство ми, или из срџбе, или из љубави, или из милости за некога, а то писмо разара Законик, није по правди и по Законнику, како пише Законик, судије том писму да не верују, него да суде и врше како је по правди". То је време када је у Србији за велико дело судило 24 поротника, за мању кривицу 12, а за мало дело 6

поротника, време када су царске судије ишле по земљи "куда је коме област да надзиравају и да чине правду убогим и ништим". То је било време када је у Србији Законик важио за целу територију царства, а када је у Европи важило мноштво феудалних партикуларних права. Данас је на жалост, обрнуто!

Ви треба да будете свесни да у свет права улазите у време када је оно код нас у најдубљој кризи. Криза је таква да се неретко догађа и антиправо, а то су случајеви најгрубљих повреда највиших друштвених, цивилизацијских и људских вредности уопште. Ти факти нам намећу још теже обавезе.

Од овог стања до онога које се означава правном државом, пут није ни лак, ни безопасан, а ни кратак. За тај пут се морамо припремити: морамо разумети узроке кризе права, морамо се изградити кроз ово школовање у личности које ће бити у стању да разликују добро од зла (што није увек онако лако како можда изгледа!), у личности које ће бити у стању да бране и даље развијају основне цивилизацијске тековине, на пример, како је то говорио професор Кант, да у сваком човеку поштујемо достојанство целог људског рода или радити тако да правила нашег понашања могу постати начела општег законодавства, дакле - тековине на којима мора почивати свако друштво које тежи да буде хумано, стабилно и трајно, које хоће да својим наследницима створи услове који ће бити бољи од оних које смо ми сами наследили.

Све су цивилизације, за које смо научили да кажемо да су велике и највеће, постављале право на највиши пиједестал. Већ од сутра видећете како је то у Хамурабијевом законнику, у грчком и римском праву, а ево и једног малог, али речитог примера: један сенатор је ручао са византијским царем Јустином II и зато се није одазвао судском позиву. Због такве непокорности суду сенатор је кажњен бичевањем. Или, нпр., у англоамеричком систему студије права су врхунац универзитетског образовања - услов за конкурисање на правне факултете је поседовање дипломе неког другог факултета!

Како се спремати за оно што ће вам бити животни позив? Тешко питање које захтева и, да се тако изразимо, "тежак" одговор и зато нека на то питање одговори један од најпознатијих универзитетских професора, професор Ајнштајн: "Није довољно подучавати човека за уску специјализацију. Тиме он, додуше, постаје једна врста корисне машине, али не и складно развијена личност. Битно је да се у ученика усади разумевање и живи осећај за вредности којима је достојно тежити. Он мора усвојити смисао за лепо и за морално добро... Он мора научити како да разуме мотиве људских бића, њихове илузије и њихове патње, те да тако сагради правилан однос према људима с којима се сусреће и према људској заједници. Ове вредне тежње преносе се младим генерацијама путем личног контакта с наставницима, а не - или барем не у првом реду - путем уџбеника. Тај је контакт оно што првенствено сачињава и одржава културу".

Из ове школе, драге колегинице и колеге, понећете многа знања, доста тога ћете и заборавити, али у вашем трајном власништву остаће способност за апстрактно мишљење, способност да оперишете појмовима и категоријама, запамтићете неке од највиших закона који управљају људским друштвом и људском историјом и, вероватно најважније - однећете одавде жељу за истраживањем и стваралаштвом (нека вам

подстрек буду и речи великог Гетеа да човека не чини срећним ни власт ни богатство, већ управо стваралаштво).

Један од највећих француских беседника Жан Жорес упутно је, у једној прилици сличној овој данашњој, младим Французима и ове речи: "Идући напред, увек будите спремни за мир и за рат, развијајући свој дух за борбу са свим проблемима и одгајајући своју душу да у њој нађете довољно нежности за једне и доста храбрости за друге". Треба да будете свесни да сутра, као академски грађани, ступате у један, да тако кажем, однос интелектуалног дуга и то не према нама, вашим наставницима који ћемо вам одшкринути врата ризница људског духа и знања, већ према овом народу који се у целокупној својој историји борио и бори за слободу и правду, народу који у судбинској опцији бира царство небеско. Уз то треба увек имати на уму да "поколења дела суде" и да је свака генерација само један мали беочуг у Кјеркегоровом "Светом ланцу трајања".

На крају, истакао бих, и мислим да ћете ме у овом делу безрезервно послушати, да ко жели да буде добар правник не сме да се затвори само у свет књига, библиотека и кабинета, већ мора наћи и време за позориште, концерт, биоскоп, за путовања и дружење и, наравно, за забављање.

У име свих наставника и сарадника, у име Декана и управе Факултета, желим Вам срдачну добродошлицу и пуно успеха у раду и животу.

Хвала на пажњи

РАЗВОЈ ПРИМЕНЕ КОМПЈУТЕРА У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА НА ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ У БЕОГРАДУ

Примена компјутера у међународним односима није нова, она датира још од педесетих година овог века. Мада у почетним формама, већ се тада говорило о методама и процедурама архивирања података из области међународних односа, чији су један значајан део спољнополитички односи. За последњих четрдесетак година примена рачунара у овој области драматично је измењена. Учињен је велики помак од стационарних банки података до експертних система, па се у новије време говори и о интелигентним системима за подршку одлучивању у међународним односима. На овакав светски тренд нису остали неми ни наши стручни и научни кругови.

На иницијативу професора Међународних односа Правног факултета у Београду, др Радослава Стојановића, осамдесетих година формирана је група младих стручњака последипломаца и професора, која је почела да проучава примену рачунара у међународним односима. У сврху праћења најновијих научних резултата из ове области, обезбеђене су Фулбрајтове стипендије за десетак професора и последипломаца на америчком Универзитету Мериленд, где се активно радило на проучавању и методолошкој доради банке података професора Едварда Азара (COPDAB), и примени статистичких метода у истраживању међународних односа. Као резултат овога, већ 1985. године на Правном факултету у Београду направљена је банка података за рат. Тада су направљена методолошка решења и програми који су претпостављали два решења: систем кључних речи (key words) тематски профили,

подржани речником (тезаурусом) и систем пуног текста (*full text*) за случај богатих меморијских ресурса компјутера.

У наредну фазу развоја ове банке података, укључен је подсистем математичко-статистичких модела (са систематизованим варијаблама, параметрима и константама у области међународних односа), који су имали улогу формалне анализе квантитативних података и предвиђања будућих догађаја.

Паралелно са овим истраживањима почело се са применом компјутерске симулације базиране на меморисаном низу математичко-статистичких модела, који су класифицирани по сегментима анализа постојећих података, тестирање хипотеза и доношења одлука, као и вредновање резултата.

Већ 1988. године почело је разматрање могућности примене технике вештачке интелигенције, посебно њене улоге при доношењу одлука у међународним односима. Посебно је разматрана могућност примене алгорита "здравог разума" (*common sense*) уз коришћење софтверског алата PROLOG језика (*Programming LOGic*). Дате анализе нису по значају одударале од примене мултиваријантних статистичких метода, што је определило светске трендове на све веће ослањање на снагу експерта. У центар разматрања стављено је знање, а тиме и технологија прибављања, формирања његове логичке конфигурације и интеракције са корисницима. Другачије дефинисано, реч је о инжењерингу знања из области међународних односа.

У овом тренутку напори који се чине на Правном факултету у Београду усредсређени су на изградњу инфо-система који се заснива на знању експертног система који, надопуњен базом модела уз базу знања и базом података (дескриптивно-нумеричком), одређује нови систем, тзв. интелигентни систем за подршку одлучивању у међународним односима.

Овим се не исцрпљују напори групе прегалаца са београдског Правног факултета. Поред истраживања догађаја из области међународних односа, учињени су покушаји да се формира банка података о догађајима на Косову. Реч је о пројекту који је предложен али није реализован, базираном на теорији латентног конфликта, који анализира социјалне неједнакости и популациону и етничку компоненту.

др Љубиша Станојевић